

IVO VAN HOVE

ALLES WAT HIJ AANRAAKT, BRENGT IETS TEWEEG. MEESTAL: REURING EN SUCCES. IN CRISISTIJDEN TREKT HIJ ZICH NIET TERUG, MAAR SPREIDT HIJ MET 'ZIJN' JUBILERENDE TONEELGROEP AMSTERDAM WERELDWIJD JUIST DE VLEUGELS UIT. EEN FLITSENDE ONTMOETING MET TONEELREGISSEUR IVO VAN HOVE: TONEEL-TGV, DIE, ZO BLIJKT, BEHALVE EEN DWINGENDE EN INSPIRERENDE LEIDER OOK ONZEKER KAN ZIJN: "ALS IK IN DE SPIEGEL KIJK, DENK IK: IS DAT 'T NOU?"

TEKST: HANS VAN WILLIGENBURG
FOTOGRAFIE: DAVID WAAGE
(WWW.COOLIOSTUDIO.COM)

TGV VAN HET TONEEL

Ivo van Hove (1958) is een naam die je al decennia lang in de culturele krantenkolommen tegenkomt. Toch zijn er maar weinigen, die een concreet beeld hebben bij deze vooraanstaande toneelregisseur. Hij is zelden op de televisie ("ik kijk er wel graag naar") en zodoende maakt hij op een verfrissende manier geen deel uit van het meninkjescircuit dat in de vaderlandse massamedia maar al te zeer voortwoekert. Een gebrek aan inhoud, flamboyante presentatie of kernachtig verwoorde statements, kunnen zijn televisieafwezigheid alvast niet verklaren. Van Hove straalt op alle fronten *begeistering* uit, en als één woord zijn directeurschap van Toneelgroep Amsterdam zou moeten samenvatten, gooit 'overgave' zeker hoge ogen. In oerlelijk motivatietrainersjargon: Van Hove gaat ervoor! Vraag: hoe vindt een ambitieuze, welbespraakte, Vlaamse wereldburger als Van Hove, met zowat de allure van een drukbezette CEO, zijn weg in de (soms) toch wat archaische wereld van het toneel? En hoe ziet hij de rol van de in digitale tijden wat lomp en langzaam aandoende theaterkunst? We hielden Van Hove met enige moeite tegen op zijn internationale TGV-triomftocht, halte Luik, en spraken met hem over leven, werk, angsten. Waarbij Van Hove ons in de lobby van een chique hotel aan de wat vergeelde Maas – steeds met zijn ogen strak gericht op een nog niet gematerialiseerde gedachte of prikkelend idee – consciëntieus te woord stond. Vinnig, bijna. Alsof hij nooit moe wordt om de absolute kern van zijn missie telkens weer af te stoffen.

Waar kom je op dit moment vandaan? "We zijn met ons gezelschap net terug uit New York. We hebben daar met vijftig mensen, waarvan zeventien acteurs, drie maal achter elkaar voor vijftienhonderd toeschouwers – dat is een Carré en méér – *Romeinse tragedies* van zes uur gespeeld. Het was een giga-succes. Ik heb heel wat meegemaakt intussen, maar bij één van de voorstellingen kregen we vijf open doekjes en erna een staande ovatie. Neem van mij aan: die krijg je niet vaak, zeker niet bij het verwerende publiek in New York."

Went het al? Die internationale erkenning? "Welnee. Je moet jarenlang keihard werken voor je zover bent. Toneelgroep Amsterdam heeft zich het afgelopen decennium ontwikkeld van een goed landelijk gezelschap tot een gezelschap van internationale statuur en kwaliteit. Dat is niet alleen mijn verdienste, dat is de kwaliteit van de hele ploeg: de technici, de acteurs, de organisatie eromheen. Dus nee: het voelt niet als gewinning. Meer als een tussentijdse bekroning van de weg die we zijn ingeslagen."

Toneelgroep Amsterdam als exportproduct. "Dat klinkt me te economisch. Maar natuurlijk: in financiële zin is er verschil tussen spelen in Nederland en in het buitenland. In Nederland moeten we alles zelf betalen, tot en met de bussen voor de acteurs. In het buitenland worden we uitgenodigd, wordt alles betaald en toucheren we, bij gebleken succes, een uitkoopsom. Gevoelsmatig is dat wel nét iets anders."

Het lijkt me evident dat jij topsport bedrijft. Vind je dat een goede

**"IN MIJN OPVATTING
DIENT KUNST JE BE-
WUST NAAR DIE RAND
TE DUWEN, WAT ER
OOK VOOR NODIG,
TOT DE MEEST GRU-
WELIJKE DINGEN AAN
TOE, ZOALS MOORD OF
KINDERMOORD. ÁLLES
IS GEORLOOFD"**

vergelijking? "Topsport is het zeker. Met dit verschil: de Olympische Spelen houden bij ons nooit op. Wij hebben nu vijf voorstellingen in New York gespeeld: *Opening Night*, *La voix humaine*, *Teorema*, *Kreten en gefluister* en *Romeinse tragedies* Elke keer is het verwachtingspatroon weer even hoog. En telkens opnieuw staat je reputatie als gezelschap op het spel. Want als je laatste voorstelling zo-zo is, dan is men al je voorgaande prestaties in één klap vergeten. Zeker de New Yorkers. Zo werkt het nu eenmaal."

Stel: iemand kent je nog niet. Hoe zou jij jezelf omschrijven als regisseur? "Inhoudelijk gezien ben ik een subversieve regisseur. Ik vind dat theater, en kunst in het algemeen, het publiek dienen te confronteren met dingen waarvan we geneigd zijn om van weg te kijken. Buiten onszelf, maar ook in onszelf. Zo ben ik er van overtuigd dat ieder mens een instinct tot geweld heeft. Tot het innemen en overnemen van andermans territorium. Veel

zogenaamd beschaafde mensen ontkennen dat. En juist daarom moet kunst volgens mij gaan over de meest duistere verlangens en angsten van de mens."

Heeft iedereen ze, die duistere kanten? "Ik denk van wel. Ik vergelijk kunst wel eens met ons droomleven. Bijna al onze dromen gaan over angsten en verlangens. Zelf heb ik bijvoorbeeld last van hoogtevrees. Gevolg? Aan het einde van een droom sta ik bijna altijd bovenop een berg of een flatgebouw. Springen of niet springen? Dat is mijn ultieme angst, mijn ultieme nachtmerrie. In mijn opvatting dient kunst je bewust naar die rand te duwen, wat er ook voor nodig, tot de meest gruwelijke dingen aan toe, zoals moord of kindermoord. Álles is geoorloofd om de toeschouwer tot in de kern te destabiliseren en diep te raken."

Met welk doel? "Zuivering. Ook hier gaat de vergelijking met het droomleven op. Dromen helpen je geest te verschonen, zodat je er 's ochtends fris en met heldere blik weer tegenaan kunt. Een goed toneelstuk heeft dezelfde uitwerking."

De meeste mensen zeggen: als ik wakker ben, weet ik nooit meer wat ik gedroomd heb. "Exact. En dat maakt die dromen, net als de kunst, alleen maar nóg interessanter! Vanwege het onbewuste en irrationele karakter ervan. Het is heel goed mogelijk dat ik me niet wérkelijk bewust ben van de relatie tussen mijn voorstellingen en wie ik zelf ben. Dat ik via de stukken, via de acteurs en via de theatrale vormgeving bezig ben een gemaskerde autobiografie te schrijven, mijn eigen angsten en verlangens te verdrijven.

Maar hoe precies? Langs welke weg? Dat gaat toch grotendeels onbewust."

En als ik nu zeg dat ik saaie, alledaagse dingen droom, over thee drinken bijvoorbeeld. "Dan geloof ik dat in eerste instantie niet. En als je dan volhoudt van wél zeg ik: dan ben je bang voor thee. Of je verlangt er hevig naar!"

Behalve jouw eigen gevoelsleven: wat inspireert je in de buitenwereld? "Ik kijk graag naar praatprogramma's en documentaires. Maar of die mij onmiddellijk inspireren? Dat weet ik niet. Ze confronteren mij in ieder geval met de werkelijkheid en met hoe er over die werkelijkheid gedacht wordt. Dat boeit me."

Veel praatprogramma's zijn, met alle respect, toch veredelde troep? "Ik kies zo veel mogelijk de betere uit. Daar waar ze écht tijd vrij maken om met elkaar in gesprek te gaan, die hoor je vooral op de radio. Maar ook de snelle praatprogramma's op televisie volg ik graag. Ik ervaar ze niet als troep. Eerder als hogedrukketels waar in snel tempo wordt gediscussieerd. Tak-tak-tak! Eenzelfde soort ervaring als in een chatroom op internet, stel ik me voor. Al doe ikzelf niet aan Twitter of Facebook."

Maar wat is de waarde van tak-tak-tak? "Dat kan ik niet bepalen. Ik kan alleen maar zeggen: iets is niet per definitie slecht of oninteressant omdat het op een commerciële zender op televisie gebeurt. Of op Facebook. Of op Twitter. Het enige wat ik zie is dat radio en televisie steeds meer een soort vluchtige sensatie bieden, die je beter en intensiever op internet kunt halen. Die vraag mogen radio- en televisiemakers zichzelf mijns inziens wel eens stellen: wat onderscheidt ons nog van de instant kick op het internet? Maar ik wil benadrukken: ik ben géén cultuurpessimist! Uit elke neergang, uit elk verval, spruit nieuw leven voort. Zo merkte ik in 1995, bij de vier uur durende uitvoering van Eugene O'Neill's *Rijkemanshuis*, dat er massa's jonge mensen op af kwamen. Tot ieders verbazing, inclusief de mijne. Ik zag toen al een tegenreactie op snel, hip en oppervlakkig."

Traag, uncool en ingewikkeld? "Precies. Iets waar je moeite voor moet doen. Veel moeite..."

25 JAAR

In 2013 bestaat Toneelgroep Amsterdam 25 jaar. Dat wordt van 25 januari t/m 3 maart gevierd met de fototentoonstelling *inbetweens* van Jan Versweyveld. Voor fotogalerie Foam selecteerde hij werk dat het meest afwijkt van de gangbare theaterfotografie. Zijn unieke dubbelrol als scenograaf én chroniqueur van Toneelgroep Amsterdam krijgt hier voor het eerst alle aandacht.

In het voorjaar zal ook een documentaire over TGA op televisie verschijnen. Filmmakers Paul Cohen en Martijn van Haalen tekenden hiervoor. Zij werkten eerder samen aan films als *Janine* (2010) en *Twee Mannen en een Orkest* (2011). Deze documentaire gaat over het raadsel van acteren, over het spanningsveld tussen 'echt' en 'gespeeld'. Ze doen dit aan de hand van het repetitieproces voor de voorstelling die TGA begin 2012 produceerde: *Husbands*, in een regie van Ivo van Hove. De film wordt geproduceerd door IDTV Docs in samenwerking met NTR *Het Uur van de Wolf*. www.tga.nl

Een andere kwestie... Celebritycultuur die de toneelvloer verovert, zoals bij de geëxalteerde Halina Reijn en een 'hunk' als Barry Atsma. Hoe sta je daar tegenover? "Halina en Barry zijn op de allereerste plaats fantastische acteurs. Dát telt! Bij een gezelschap als Toneelgroep Amsterdam kan ik alleen maar puur op kwaliteit beoordelen want er staan zó veel voorstellingen op het programma en zó veel verschillende rollen, dat het gewoon niet loont om zomaar een bekend iemand aan te nemen voor een eenmalig succes. Bij een speelfilm kun je een keer de gok nemen: een bepaalde rol aan een celebrity gunnen omdat het mogelijk extra investeerders en publiek trekt. En omdat je, incidenteel, vertrouwen kunt hebben in de band tussen een celebrity en een specifieke rol. Bij Toneelgroep Amsterdam is alles echter op de lange termijn gericht. Je wilt geen matige acteur jarenlang achter je aan slepen. Dus telt maar één ding: kwaliteit. Of de potentie tot kwaliteit."

Neemt niet weg dat beroemdheden kunnen helpen om de bekendheid van Toneelgroep Amsterdam onder meer mensen te verspreiden. "Helemaal eens. Marketinggewijs kan beroemdheid handig zijn. We maken er ook gebruik van. Halina stuurt wel eens tweets op onze aanvraag en praat regelmatig als tafeldame bij DWDD over toneel. Maar de volgorde is steeds hetzelfde: Halina en Barry zijn niet zozeer beroemd vanwege hun serieuze theaterwerk, maar omdat ze er dingen omheen doen die veel mensen aanspreken. Wij voelen ons vrij om daar gebruik van te maken, maar zullen zelf, zoals gezegd, nooit op beroemdheid selecteren."

Je leidt een artistiek bedrijf van honderdtachtig geëmancipeerde mensen. Bent aan de lopende band met nieuwe voorstellingen bezig in binnen- en buitenland. En daarnaast doe je ook nog een deel van de zakelijke kant van Toneelgroep Amsterdam. Hoe houd je dat vol? "Ik houd me fulltime bezig met wat ik het liefste doe en dat geeft me energie. Verder doe ik geen gekke dingen. Ik ga op tijd naar bed, want ik heb acht uur slaap nodig. Anders voel ik me niet lekker. Verder probeer ik regelmatig en gezond te eten. Niks tussendoor. Niks gek. Ik heb nooit gerookt. Dat scheelt misschien ook. En ja (kijkt even omlaag), dat ik nog redelijk strak in mijn vel zit is mooi meegenomen. Ik heb er nooit iets speciaal voor gedaan of gelaten."

Is Ivo van Hove wel eens onzeker? En waarover? "Ach, dat zijn zo de normale dingen... Net als iedereen heb ik angst voor aftakeling. Pas zei iemand tegen mij dat wij al maanden geleden een afspraak hadden gemaakt – een afspraak die ik me dan niet kan herinneren. Dan schrik ik. Sluip de angst erin. Hoe kan dat nou? Waarom weet ik dat niet? Begint 't nu al? Vorige weekend nog naar de film *Amour* van Michael Haneke geweest. Indrukwekkend, maar ook gruwelijk confronterend: de naakte aftakeling."

Ik vroeg niet naar angst, maar naar onzekerheid. Waar ben je persoonlijk onzeker over? "Als ik één ding moet noemen... Mijn uiterlijk. Als ik voor de spiegel sta, denk ik: is dat 't nou? Mijn oog valt automatisch op wat er allemaal niet aan deugt."

FOTOGRAFIE: DAVID WAAGE (WWW.COOLSTUDIO.COM) | STYLST: TALO VELASQUEZ | MET DANK AAN CAFÉ JEFFREYS

En dan? "Dan probeer ik me op iets anders te concentreren."

Op het werk. "Bijvoorbeeld."

Je werkt sinds 1990 in Nederland. je voelt zich nog steeds prettig bij ons? "Door mijn werk bij het Zuidelijk Toneel, het Holland Festival en Toneelgroep Amsterdam voel ik me nauw verbonden met de Nederlandse cultuur. En ben ik dankbaar voor de kansen die Nederland mij geschonken heeft. Iets anders is: gaat het de goede kant op met Nederland als geheel? Eén ding meen ik wel te weten: dit land is geen gidsland meer, zoals vroeger. In België kijkt men allang niet meer tegen Nederland op. Vroeger wel. En verder is de Nederlandse politiek er in zekere zin 'normaler' op geworden, dat wil zeggen: ze leidt aan dezelfde tekorten als elders in Europa."

Welke tekorten? "Voor mijn gevoel is de balans al een tijdje weg. Politiek is puur management geworden. En begrijp me niet verkeerd: managen is belangrijk. Dat moet gebeuren. Maar waar is de visie? Waar gaan we naartoe? Maar ook een minder ambitieuze vraag als 'wat vinden we nou echt belangrijk?' wordt nauwelijks nog door politici beantwoordt. Ja, de kenniseconomie, wordt er dan gezegd. Maar waar zijn de daden die erbij horen? Studeren wordt alleen maar duurder gemaakt."

Op dat moment wordt onze aandacht afgeleid door drie paar liftdeuren die tegelijkertijd, begeleid door een belgeluid, open springen. Uit de liften stappen mannen, merendeels Aziaten, in

“GAAT HET DE GOEDE KANT OP MET NEDERLAND ALS GEHEEL? EÉN DING MEEN IK WEL TE WETEN: DIT LAND IS GEEN GIDSLAND MEER,, ZOALS VROEGER”

degelijke C&A-jassen naar buiten. Veelal met degelijke koffers in hun hand of onder hun oksel. Van Hove: "Dat zijn allemaal data-analisten. Die mensen houden hier een congres. Zij zouden wel eens meer invloed op de toekomst kunnen hebben dan welk theatergezelschap ooit." We grinniken.

Tot slot. Hoe zie jij de toekomst van Toneelgroep Amsterdam? "Het klinkt saai. Maar continuïteit is nu heel belangrijk. Ik wil een nieuwe generatie regisseurs als Eric de Vroedt, Thibaud Delpout en Susanne

Kennedy verder begeleiden waar nodig en zorgen dat zij heel goed worden. En doorgaan met het zoeken naar uitbreiding in Zuid-Amerika en Azië. Maar altijd met het oog op een samenwerking voor de lange termijn. Niet van: één of twee keer, hup, weer weg. Nee, gericht op wederzijdse groei. En verder komt de Dichter des Vaderlands, Ramsey Nasr, ons het komende jaar versterken. Daar ben ik ongelofelijk blij mee. ■

MEER ZIEN VAN IVO VAN HOVE? MOMENTEEL SPEELT TONEELGROEP AMSTERDAM NA DE REPETITIE/PERSONA (ZIE PAGINA 089 VOOR MEER INFORMATIE). EN HET IMMENS POPULAIRE ANGELS IN AMERICA WORDT IN 2013 HERNOMEN: 16 EN 17 FEBRUARI IN ROTTERDAM EN VAN 21 FEBRUARI TOT 3 MAART IN AMSTERDAM.